

KĘSTUTIS ŠAPOKA

Kultūros, filosofijos ir meno institutas

TRADICINĖS ETIKOS SAMPRATOS TRANSFORMACIJOS DAILĖS TERAPIJOS IR PSICHOTERAPIJOS DISKURSUOSE

Transformation of Traditional Concepts of Ethics in the Discourses
of Art Therapy and Psychotherapy

SUMMARY

This article considers some ethical questions that arise during the art therapy and psychotherapy; analyzes their moral, judicial and aesthetical aspects and presents the critical interpretations of various approaches to them. As a rule, the discourses of art therapy and psychotherapy come across the ambivalence of traditional Christian concepts of good and evil. On the background of that ambivalence, the dilemmas of contemporary human sciences are seen in a new light, which involves the contemporary forms of art therapy and psychotherapy into the field of ethical problems.

Specifiniai dailės terapijos ir psichoterapijos diskursai, paradoksaliai jungdami praktinę taikomąją ir teorinę spekuliatyviąją funkcijas, dažnai susiduria su etinių sprendinių ambivalentišku, ypatingai kai iškyla bendresni santykio su tradicinės krikščioniškosios (ir protestantiškosios) etikos tradicijos *gėrio* ir *blogio* klausimai. O pastarieji, nors ir redukuoti į socialinę problematiką, vis

tiek iškyla, nes terapinė retorika ar kai kurios jos dalys, apskritai dažnai kalba giminingomis Dekalogui sąvokomis. Dailės terapija ar psichoterapijos formos, labiau susiję su menine išraiška, patenka į etinių problemų *kontekstualumo* erdvę. Ką konkrečiau reiškia šis kontekstualumas?

Jis gali būti suvoktas tarpdisciplininio minėtų praktikų (ir teorinių sistemų) pobūdžio kontekste. Kita vertus, ir pati

RAKTAŽODŽIAI: etika, moralė, dailės terapija, psichoterapija, estetika, menas, krikščioniškoji tradicija, reliatyvizmas.
KEY WORDS: ethics, morality, art therapy, psychotherapy, aesthetics, art, Christian tradition, relativism.

meninė išraiška, naudojama dailės terapijos praktikose, būdama konceptualiai kontekstuali, simboliška, metaforinė – provokuoja įvairius kontekstualius meniškumo statuso, interpretavimo ir sampranos su etiniais klausimais kelius.

Postmoderniosios dailės terapijos, psichoterapijos praktikos, iš esmės nekelia psichopatologinės meninės išraiškos metafizinės kilmės klausimo, tačiau apskritai sutinka, sekdamas psichoanalizės „tradicija“, kad šią išraišką lemia blogis (socialine prasme) arba etinis neapibrėžtumas (etine prasme). Psichozė, afektyvūs komunikacijos reiškiniai egzistuoja tikrovėje, tačiau supainioti su simboline sfera, su vaizduotės injekcijomis. Simbolinis lygmuo psichotikui, neurotikui yra būtinas, kuriame socialiniai vaidmenys – „politinis“, „profesinis“, „geras skonis“ etc. sugriaunami ar praranda hierarchinę struktūrą. kažkas išlieka iš mums įprastos aplinkos, santykių, idėjų, tačiau tuo pat metu egzistuoja ir lygmuo, kuris paprastai sąmoningai nėra mums prieinamas ir iškyla mūsų fantazijose, svajonėse. Tokių psichopatologinių modelių galima būtų apibūdinti kaip „demonišką“¹, taigi, susijusį su etikos sfera. Dailės terapija ir psichoterapija, sekdamas ir XIX a. pab. Psichiatrijos, ir XX a. pr. psichoanalizės požiūriu, taip pat diskursyviai susieja savo funkcijas su ta sfera, kuri tradicinėse visuomenėse priklausė religinės etikos jurisdikcijai. Tokios konceptualios sąsajos iš pirmo žvilgsnio atrodo pagrįstos, jei psichoanalizę, psichoterapiją ir galiausiai dailės terapijos praktikas, t.y., šiuolaikinės terapines funkcijas suvoksime vien kaip pasaulietinį religinių formų ir

funkcijų tęsinį. Tačiau šis santykis nėra toks aiškiai linijinis ir grįstas greičiau antinomijomis, nei tęstinumu.

Šiuo požiūriu terapinės ir psichoterapinės praktikos, kaip ir daugelis kitų socialinių praktikų, yra išsaugojusios šiuokius tokius *formalius* tradicinės krikščioniškosios (ir protestantų) religinės etikos bruožus, bet galima sakyti, jog funkcionaliuoju jau konceptualiai kitaip suvokiamose socialinės organizacijos struktūrose. Vienas psichoterapijos būdų – katarsis, kildinamas iš religinių psichosocialinių formų, pavyzdžiui, iš išpažinties. C. Rogersas, tiesa, apeidamas tiesioginius moralės klausimus, psichoanalitinį metodą taip pat sieja su katarsiu ar išpažinties „praplėtimu“, kaip būdu išsilaisvinti iš kamuojančių baimių ir įkyrių minčių, tačiau psichoanalizė, pasak Rogerso, dar pagilina šią techniką, stengdamasi prisikasti iki giliai slypinčių nuostatų ir projekcijų.² Probleminis aspektas slypi moralės klausime – juk išpažintis krikščioniškoje religinėje ir radikaliai antikrikščioniškoje psichoanalitinėje sistemoje (taip pat ir XX a. antrosios pusės psichoterapinėse praktikose), ko gero, konceptualiai visiškai skirtingai yra susiję su moralės klausimu ir skirtingai jį traktuoja. Psichoterapijos procesas šiuo požiūriu neturi nieko bendra su išpažintimi, nes, nepaisant paviršutinio panašumo, yra orientuotas į svetimą tradicinei etikos sampratą retoriką.

Pastaroji, susijusi su psicho-socialiniais kontekstais institucionalizuojama iš naujo, kitaip sakant, įgyjama teisė valdyti blogio pasireiškimo funkcijas. Tačiau šis monopolis priklauso nebe religinėms praktikoms.

Iš dalies galima sutikti su tuo, jog terapinis procesas (ypač psichoterapinis), yra, kaip jau buvo minėta anksčiau, išsaugojęs kai kurių tradicinės krikščioniškosios ir modernesnės protestantiškosios etikos funkcinių ar formalių bruožų. Bet konceptuali esmė yra pakitusi radikaliai. „Šiuolaikinių subkultūrų viduje, žinoma, tradicinių dorybių schemas išliko; bet šiuolaikinės viešųjų debatų sąlygos yra tokios, kad kai tose schemose bando dalyvauti šių subkultūrų reprezentaciniai balsai, jie visi gali būti lengvai interpretuojami ar suprasti klaidingai pliuralistiniame kontekste, kuriame atsiduriame visi.“³ Tokiu būdu dailės terapijos praktikas ir psichoterapiją apskritai etiniu požiūriu galima traktuoti kaip specifinės, atstovaujančios atitinkamiems diskursams ir generuojamos tos rūšies specialistų, etinės retorikos rūšis. Tai yra esminis skirtumas nuo tradicinės etinės sampratos. Pastaroji negali būti išskaidyta į daugybę specialių tiesų, priklausančių nuo specifinio lokalaus konteksto. Kalbant apie dailės terapijos ir psichoterapijos kontekstą etine prasme dažniausiai remiamasi humanistinės psichologijos, egzistencinės psichologijos ir klinikinės filosofijos retorika. Šios „tradicijos“ pradininku dažniausiai laikomas Sigmundas Freudas (arba modernistinis bio-individualistinis požiūris į etiką). Minėtų retorikų erdvėje formuojasi diskursyvosios terapinės praktikos, kurių viduje funkcionuoja „pamatinės“ egzistencinės kategorijos – *laisvės, individualumo, gimimo, blogio, mirties, nihilizmo* etc. – kurių prasmės iš koduojamos tik minėtų konkrečių specializuotų

praktikų ar diskursų funkcinėse sistemose. „Klinikinės filosofijos rėmuose pacientai ir klientai suvokia, kad su šia *laisve* (kursyvas – K. Š.) konstruojame mūsų pasaulį, – kad *laisvės* patirtis yra sąmoningumo, savimonės (*consciousness*) patirtis.[...] Ilga egzistencinės filosofijos patirtis moko, kad yra teisinga, jog kiekvienas jaučiamės kitoks nei kiti. Individuali savivoka yra mūsų patyrimo centras, patenkinamas sau, bet atskirtas nuo kitų žmonių, pasaulio, gamtos.“⁴

Etiniai sprendiniai terapiniame kontekste yra susiejami su „pamatiniais“ žmogaus egzistenciniais, „ontologinio nesaugumo“ ir pan., klausimais, arba kitaip sakant, tokioje retorikoje etiniai sprendiniai funkcionuoja „universalijų gyvenimo problemų“ kontekste. Tačiau pastarųjų prasmės, problematika ir „objektyvumas“ suvokiami jau neklasikinės tradicijos kontekste.

Šiuolaikinių Vakarų visuomenių kontekste etinis sprendinys atskiriamas nuo moralaus, t.y. etiniai sprendiniai paliekami teisei retorikai, tuo tarpu moralės sritis susiejama su jausmų, emocine sfera ir kontekstualizuojama, išskaidant pastarąją į psicho(pato)logizuotus, estetizuotus, religinio atspalvio etc. diskursus, t.y., padalijama įvairioms marginalioms subkultūroms.

Šiuolaikinę moralės teoriją galima pavadinti *emotivizmu*, „kai bet kokie moraliniai sprendiniai yra *nedaugiau nei* pirmenybės išraiška; požiūrio ar jausmų išraiška. Moralinis sprendinys visada atskiriamas nuo faktinio. Pastarieji yra teisingi ar klaidingi; ir faktinėje sferoje egzistuoja racionalūs teisingumo ir klai-

dingumo kriterijai. Bet moraliniai sprendiniai, išreikšdami jausmus, nėra nei teisingi, nei klaidingi; ir moralinis sprendinys negali būti apsaugotas jokio racionalaus metodo.⁴⁵ Taigi, dailės terapijos praktikose dalyvauja etiniai ir moraliniai sprendiniai – etiniai priklauso institucijai (psichiatruvi, psichologui, psichoterapeutui, dailės terapijos specialistui), tuo tarpu moraliniai paliekami individo emocinei sferai, kurioje tarpsta psichopatologiniai ir estetiniai lygmenys.

Dailės terapijos ir psichoterapijos kontekstuose moraliniai sprendiniai susiejami išskirtinai su psicho(pato)logizuotomis ir individualizuotomis – *nerimo, depersonalizacijos, neurozės, psichozės* etc., kategorijomis, kurios vis tiek sąlygoja dvejopą etinių ir moralinių sprendinių santykį. Pavyzdžiui neurozė ar psichozė kartu numano ir morališkai (psichologiškai) ambivalentišką ir etiška (pilietiškai, socialiai, teisiškai) aiškiai apibrėžtas struktūras, kurioms turi paklusti moralinės. „Priešprieša tarp mentalinių ir emocinių procesų dailės terapijoje nėra būtina. Percepcija nebūtinai yra artimesnė savęs pažinimui nei koncepcija. Svarbu žinoti, kuo tikima. [...] Nerimas egzistencine prasme yra sveikas, pageidaujamas, iškeliantis mūsų gyvenimo problemas jausmas, subjekto – objekto santykių kontekste. Egzistencinio nerimo neigimas (t.y., represija, racionalizacija, reakcijos formavimas) yra mūsų prigimties neigimas ir virsta neurotinu nerimu – tiesos apie mus pačius neigimas. Šis neigimas sąlygoja fizinius simptomus [...]“⁴⁶ Jei nėra akcentuojama etinė ir moralinė atskirtis, mo-

raliniai sprendiniai vis tiek suvokiami tik bio ir psicho(pato)loginiame kontekste, kuris, tarpdamas konceptualiai nestruktūruotoje erdvėje, pajungiamas pilietinės etikos jurisdikcijai.

Kitas aspektas, kad konceptualiai pati etikos sąvoka ir samprata suvokiama ne vien *etiniame*, bet ir *estetiniame* kontekste. Tai reiškia ne tiek konkrečiai estetikos ar meno sferą, kiek etinio požiūrio polifunktionalumą, kontekstualumą, reliatyvumą. Estetinis požiūris moralinę retoriką atsieja nuo realių įvykių ir paverčia nesibaigiančia kontekstualių reikšmių cirkuliacijos erdve.

Taigi, formalios dailės terapijos formos ir pati jų esmė – išreikšti save nekalbinėmis – meninėmis – formomis, jau priklauso šiai potradicinei – viską estetizuojančiai ir eklektizuojančiai – erdvei. Dailės terapija ir moralės požiūriu sudaro gana eklektišką (būdingą postmodernizmui) darinį, kuriame gali kartu formaliai ir konceptualiai tarpti įvairių tradicijų perdirbiniai – nuo krikščioniškosios, protestantiškosios iki budistinės (pvz.: mandalų piešimo technika paremtos Jungo tradicijos dailės terapijos praktikos) ar pseudometafizinės psichoanalitinės ir įvairių scientistinių metodologijų. Šiuo atveju nėra svarbu kokios tradicijos elementai ar retorika yra pasitelkiama, svarbiausias yra pats *kokteilio* principas. Tai reiškia, kad reliatyvūs etiniai sprendiniai, atsieti nuo konkrečių moralės imperatyvų, gali būti komponuojami ne etiška, bet estetiškai, tiesiog gražios (etiškai patogios) kompozicijos principu.

Todėl galime kalbėti apie etinius sprendinius estetiniame, terapiniame etc.

kontekste. Todėl galime kalbėti net apie skirtingas etines „tradicijas“ pačiame dailės terapijos, psichoterapijos diskurse.

Pavyzdžiui, galime išskirti tris etinius požiūrius dailės terapijoje: deontologinį-legalistinį, antinominį ir teleologinį-utilitaristinį.⁷

Kai nebėra tradicinės religinės etikos sampratos, moralės sfera perkeliama į socialinių normų internalizavimą. Šiuo atveju estetinis aspektas yra painesnis – dailės terapijos praktikos naudoja pagrindines modernistinės dailės išraiškos\retorikos priemones ir būdus. Iš esmės, etiškai-modernistinės dailės psicho(pato)logizacija (kaip bendrakultūrinio posūkio dalis) siekė sunaikinti religinės doktrinos liekanas ir buvo orientuota į antireliginius, antitradicinius, intrapsichinius turinius. Kita vertus, būtent modernistinė meno samprata savo santykiu su „Estetine Tiesa“ labiausiai priminė tradicinių religinių etinių doktrinų dviasią. „Dailės terapeutui legalistui nebūtina kovoti su elgesio kontekstualumu, prasmų įvairove ir vadovaujantis pastarąja spręsti ką daryti. Jis tiesiog privalo rasti taikomąją taisyklę ir ją sekti. Tiesą sakant, deontologinis mąstymas atitinka modernistų *tiesos* paieškas kūrybiniuose procesuose.“⁸ Toks etinis požiūris į terapinį procesą paprastai remiasi pilietine etikos politika. Meno terapija ir psichoterapija šiuo požiūriu yra *aktyvios* (t.y. nusistatę aiškias pozicijas arba nuostatas) *socialinės* moralės principų atžvilgiu, ir naudoja reikšminius kodus – meninių praktikų strategijas – kaip *praktinio elgesio kodų išryškavimo* ir *koregavimo* sudedamąsias dalis. „Psichoterapija yra rinkinys tarpusavyje susiju-

sių būdų, kuriais siekiama paveikti žmogaus suvokimą, taip pat ir savivoką tam, kad išsiplėstų ir pakistų jo *veikimo* mastas.“⁹ Pastarasis suvokiamas konkrečių nustatytų socialinio elgesio taisyklių kontekste.

Antinominis požiūris į dailės terapijos etinį aspektą, priešingai legalistiniam, neigia griežtas etines taisykles, normas. Kiekviena situacija yra reikšminga savaip ir jos negalima išspręsti į jokių repressyvių normų rėmus. Egzistencijos kaip tokios, su daugybe jos atspalvių ir prasmų, neišmanoma sufabrikuoti kelio griežtomis taisyklėmis. Šiuo požiūriu, humanistinės psichologijos idėjoms artimas požiūris, akcentuojantis kraštutinį individualizmą, taip pat yra nutolęs nuo tradicinės etinės sampratos.

Teleologinis kontekstualizmas, kaip etinis mąstymas, šiuo atveju užimtų tarpinę vietą tarp legalistinio ir antinominio požiūrių. Egzistuoja tam tikros etinės normos, tačiau jų ribose įmanomas šioks toks funkcinis kontekstualumas, susijęs su kultūriškai determinuojamais aspektais ir kiekvienos situacijos specifika, padedantis nukreipti etinį sprendinį konceptualiai kiek galima adekvačiausiai.

Vis dėlto, nepaisant kai kurių formalių ar konceptualių panašumų su tradicinėmis etinėmis tiesomis, visi šie etinių sprendinių interpretavimo ir taikymo būdai, kaip jau buvo minėta anksčiau, jau yra praradę tiesioginį, aktualų ryšį su tradicine etika ir funkcionuoja posttradicinėje, liberalioje etinių sprendinių erdvėje.

Tiek meninės (estetinės), tiek psichoterapinės ir dailės terapijos praktikos pripažįsta, jog šiuolaikiniame pasaulyje

kūnas plačiąja prasme yra išskaidytas, sunkiai identifikuojamas ar apibrėžiamas viena aiškia sąvoka. „Potradicinės modernybės tvarkos ir naujų medijuoto patyrimo formų sąlygomis asmens tapatumas tampa refleksyviai organizuojamu siekiu. Refleksyvinis Aš projektas, kuris verčia palaikyti rišlius, bet nuolatos revizuojamus biografijos naratyvus, įgyvendinamas perfiltruotų per abstrakčias sistemas daugiopų pasirinkimų kontekste.“¹⁰ Kūnas, tapatumas, „aš“ tarsi išardomi – egzistuoja įvairiuose psichosocialiniuose lygmenyse. *Socialinis kūniškumas* arba *psichosocialinis „aš“* meniniuose ir psichoterapiniuose veikimo būduose įgauna kiek skirtingas specializuotas reikšmes bendresniame etinio reliatyvizmo kontekste.

Psichoterapiniame ir dailės terapijos kontekstuose kūnas suvokiamas (ar diskursyviai organizuojamas) kaip save kurianti, saviaktualizuojanti visuma, prasmingas „geštaltas“, siekiantis harmoningo ryšio su aplinka. Fragmentacija, nestabilumas, „aš“ koncepcijų susiskaidymas traktuojamas kaip *patologija* – siekiama ją neutralizuoti, panaikinti, koreguoti pagal socialinės sistemos nustatytus *teisiosko* elgesio standartus. Meno terapijoje svarbus ir kūrinio sunaikinimo aspektas. Sunaikinus piešinį ar paveikslą, tuo pačiu ir kokį nors afektą, nemaloniją būseną, įkalintą jame, lieka išpūdis, tarsi jo ir nebuvo. Kita vertus, net jeigu niekas kitas, išskyrus patį kūrėją, niekad jos nėra matęs paveikslu, jame įkūnyta mintis palieka žymę autoriaus atmintyje. Šiame požiūryje taip pat paradoksaliai susijungia keletas skirtingų konteks-

tų – modernistinės dailės subjektyvumas, estetiškas universalizmas ir postmodernizmui būdingų meno (estetikos) naikinimo strategijos. Tačiau tuo pačiu naikinimo metafora terapiniame kontekste naudojama kaip psichologinio struktūravimo elementas, formaliai giminingas „demonų, velnio išvaymo“ praktikoms. Taigi, meno terapija ir psichoterapija funkcionuoja *ego* struktūrinimo, pozityvios komunikacijos, socialinės integracijos, savigarbos ugdymo¹¹ retorikoje, suvokiamoje posttradiciniame kontekste.

Šiuolaikinis menas konceptualiai (t.y. kalbant apie šiuolaikinio meno „žinią“, simbolinius turinius) nesiekia tokios integracijos ar prasminio branduolio paieškų, kūnas (kaip apskritai estetiškos kategorijų autonomiškumas) negrižtamai ir neatpažįstamai suskaidomas, deformuojamas, paverčiamas karikatūra, dematerializuojamas. Asmens tapatumas, beformis tarsi dūmas, laisvai klajoja įvairiausiais, prieštaraujantysis vienas kitam, Aš naratyvų labirintais. Net meniniai veiksmai ar kūriniai, akcentuojantys konkrečius socialinio, lytinio ar kt. tapatumo aspektus stengiasi „suprobleminti“ *fiksuojuant* arba *simuliuojant*. Tokiame kontekste klaidingi iškodavimai tampa norma. „Kūnas nėra atgaivinamas, kad būtų aktyvus ir savarankiškas, jis veikia transformuojamas į pasyvų, paslankų *fiksacijos* lauką, kuriame apčiuopiamos pasaulio atkarpos išsileidžiamos ir vėl išmetamos į nuolatinę nuoseklią hipnotinės sensoromotorikos tėkmę.“¹²

Šiuo atveju svarbus yra tam tikros veiklos, kūrinio interpretacijos aspektas. Šiuolaikiniai su estetika susiję diskursai

nustato ambivalentiškus etinių klausimų interpretavimo būdus. Tačiau dailės terapijos ir psichoterapijos diskursyvūs veikimo būdai šiame kontekste, kaip jau buvo minėta, siekia „integracijos“, „visumos“, „rišlumo“ specifine psicho(pato)logizuotiems diskursams, psicho-socialine prasme. Taigi, kūrinys terapiniame kontekste etiškai gali funkcionuoti dvejopai – diagnostinės ir interdisciplininės komunikacijos rėmuose. Diagnostinis kontekstas vėl gražina prie etiškai pakankamai dogmatiškų formų. O interdisciplininis požiūris kreipia link labiau etiškai dviprasmiškų meninės išraiškos terapiniame kontekste interpretavimo būdų, taip šiek tiek suartėdamas su šiuolaikinės estetikos sfera.

Meno terapijos ir psichoterapijos strategijos, aktyvios ir pozityvios socializacijos prasme, tarsi perėmę pagrindinius modernistinio avangardo revoliucinės euforijos elementus, tiesiogiai pritaikė juos praktinėse elgesio sferose, siūlydamos individui savęs pažinimo ir tobulėjimo kelius, tačiau suvokiamus nebe tradicinės etikos kontekste. Savęs pažinimo ir tobulėjimo sąvokos daugeliu atveju yra kilę iš modernių laikų retorikos.

Kita vertus, tokia abejinga šiuolaikinio meno laikysena (jei turėsime omenyje ne vien šiuolaikinio meno turininius lygmenis, bet ir komercinę\institucinę jo esmę), neveiklumas gali būti traktuojami kaip vieninteliai įmanomi potradicinėje visuomenėje būdai „pasipriešinti“ beasmenei sistemai – „atmesti prasmę ir kalbėjimą arba hiperkonformistiškai simuliuoti tos pačios sistemos mechanizmus, tarsi siųsti atgal sistemai jos pačios

logiką, ją sudvejinti, atspindėti prasmę jos neabsorbuojant.“¹³ Tuo tarpu terapinės sistemos, siekdamos panaikinti bet kokias marginalumo apraiškas, sukurti klestintį ir pasitikintį individą, pakeisti didžiąsias gyvenimo mįsles kukliu ilgalaikiu gerovės jausmu, tarnauja institucinei galiai ir jos efektyvumo didinimui.

Tačiau tiesmukiškai paversti šiuos skirtumus „gėrio“ ir „blogio“ kova būtų kiek per paprasta. Posttradicinėje visuomenėje, kurioje nyksta ir transformuojasi taip pat ir moralės normos, šios sąvokos apskritai netenka autonomijos ir griežtų apibrėžčių, nes kiekvienas specializuotas diskursas ar subkultūra gali pateikti savo gėrio ir blogio santykio versiją. Kuriasi tokia hipererdvė, kurioje terapija ir menas, etiniai ir estetiški imperatyvai, kaip dekoratyvūs postinstitucinės sistemos pagražinimai, atskirai nebetenka prasmės. „Kelti sąmoningumą ir teikti informaciją galima pasitelkiant pramogas (pavyzdžiui, populiariąją muziką ir serialus), kurios, beje, ypač tinka visuomenėje neliečiamoms temoms, tokioms kaip psichikos negalė. [...] Vietos ekspertai ir interesų grupių atstovai padeda sugalvoti pagrindinę tokių serialų mintį, o scenaristai sukuria teigiamus, neigiamus ir tarpinius veikėjus. Tarpiniai veikėjai pereina nuo teigiamo elgesio prie neigiamo ir priešingai – taip išaiškėja jų sprendimų padariniai ir atpildas, kurio jie susilaukia.“¹⁴

Taigi, svarbu nustatyti etinio požiūrio – konteksto – tašką, iš kurio žvelgiame į terapines ir menines praktikas. Viena vertus estetiški ir terapiniai (psichoterapiniai, psichiatriniai) diskursai, socia-

linės erdvės ribose, skiriasi etinių sprendinių požiūriu, funkcijomis ir siekia skirtingų tikslų. Kita vertus, bendresne prasme minėti kontekstai atstovauja tai pačiai posttradicinei, praradusiai ryšį su tradicinių etikos tiesų veiksmingumu, „moralei be moralės“ ir atspindi eklektinę pastarosios konjunkciją. „Visi visuomeniniai judėjimai, kurie susiję tik su istorijos, grupės, kalbėjimo subjekto išvadavimu, emancipacija, prisikėlimu, su subjektų bei masių *įsisąmoninimu* ir netgi su jų *pasąmonės iškėlimu*, nepastebi, kad jie juda ta pačia kryptimi kaip sistema, kurios imperatyvas šiandien kaip tik yra prasmės bei kalbėjimo perproduktavimas ir atgaivinimas.“¹⁵ Žinoma, „atgaivinimą“ reiktų suvokti kaip vaškinės figūros metaforą.

Taigi šiuolaikinį etinių sprendinių kontekstą labiau apibūdina ne pati *etikos* sąvoka, bet pastarosios interpretacijos *pliuralistiniame* arba *reliatyvistiniame* kontekste. Etinis sprendinys suskaidomas į keletą funkcijų ir šis konceptualus modernųjų laikų veiksmas – XIX a. pab.–XX a. pirmosios pusės teorinio mąstymo struktūrų ir socialinės sferos psicho(pato)logizacija ir estetizacija kartu – paverčia etikos ir moralės sritį ambivalentiška. Nuo šiol pasaulis matomas per individualistinę (psichoanalitinę, modernistinę) ir biurokratinę (vėliau beasmenę institucinę) prizmes. Ir vienu

ir kitu atveju bet koks etinis sprendinys netenka griežtai apibrėžiamo prasminio pagrindo. Tad apibendrinant galima sakyti, kad dailės terapija, psichoterapija, menas atstovauja specifines tos pačios reliatyvistinės etinės sistemos dalis, todėl kiekvienos jų viduje funkcionuoja ir specifiniai etiniai sprendiniai. „Todėl psichoterapija yra, ko gero, specifinė brandžios modernybės sąlygomis reikšmingų dilemų ir praktikų išraiška, o ne reiškinys, užimantis tradiciškesnių socialinių ar moralinių formų vietą. [...] Psichoterapiją dera suprasti kaip gyvenimo planavimo metodologiją. [...] Psichoterapija kaip apibendrinto pobūdžio refleksyvumo išraiška visiškai atskleidžia modernybės sukeltus sutrikimus ir abejones. Tuo pat metu ji bendrininkė to galimybių ir pavojų mišinio, kuris būdingas vėlyvosios modernybės tvarkai. Psichoterapija gali skatinti priklausomybę ir pasyvumą, tačiau ji gali padėti išipareigoti bei reproprijuoti.“¹⁶

Šiuolaikiniame pasaulyje „gėrio“ ar „blogio“ sąvokos turi būti įtraukiamos į specializuotų diskursų retorikas, kuriose šioms sąvokoms nustatomos reliatyvios funkcijos. Todėl vargu ar įmanoma visiškai vienareikšmiškai klasifikuoti etines dailės terapijos ar psichoterapijos funkcijas gėrio ir blogio kontekste, nes yra pakitusios tiek šių sąvokų prasmės, tiek sąlygos ir iškylančių dilemų pobūdis.

Literatūra ir nuorodos

¹ Jean Oury. *Onze heures du soir à la Borde: essais sur la psychothérapie institutionnelle*. – Paris: Galilée, 1980, p. 161.

² Карл Роджерс. *Искусство консультирования и терапии*. – Москва: Апрель пресс, 2002, p. 32.

³ Alasdair Chalmers MacIntyre. *After Virtue: A Study in Moral Theory*. – London: Duckworth, 1985, p. 225.

⁴ Mirriam Ellington. *A Philosophy for Clinical Art Therapy // Adult Art Psychotherapy: Issues and Ap-*

- plications. Ed. Helen B. Landgarten, Darcy Lubbers. – New York: Brunner, 1991, p. 7–9.
- ⁵ Alasdair Chalmers MacIntyre. *After Virtue: A Study in Moral Theory*. – London: Duckworth, 1985, p. 11–12.
- ⁶ Mirriam Ellington. A Philosophy for Clinical Art Therapy // *Adult Art Psychotherapy: Issues and Applications*. Ed. Helen B. Landgarten, Darcy Lubbers. – New York: Brunner, 1991, p. 6.
- ⁷ Bruce L. Moon. *Ethical Issues in Art Therapy*. – Illinois: Charles C Thomas Publisher, LTD, 2006, p. 5.
- ⁸ Ten pat, p. 6.
- ⁹ John Henzell. Dailė, psichoterapija ir simbolių sistemos // *Dailė kaip terapija*. Sud. Tessa Dalley. – Vilnius: Apostrofa, 2004, p. 44.
- ¹⁰ Anthony Giddens. *Modernybė ir asmens tapatumas*. – Vilnius: Pradai, 2000, p. 14. (*Refleksyvinis Aš projektas* žr. ten pat, p. 311).
- ¹¹ *Treatment of Addiction: Current Issues for Arts Therapies*. Ed. Diane Waller, Jacky Mahony. – London and New York, 1999, p. 10–11.
- ¹² Fredric Jameson. *Kultūros posūkis. Rinktiniai darbai apie postmodernizmą (1983 – 1998)*. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, p. 135.
- ¹³ Jean Baudrillard. *Simuliakrai ir simuliacija*. – Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 103.
- ¹⁴ Richard Warner. *Schizofrenijos aplinka. Praktikos, politikos ir komunikacijos naujovės*. – Vilnius: ALK, 2003, p. 111–112.
- ¹⁵ Jean Baudrillard. *Simuliakrai ir simuliacija*. – Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 103.
- ¹⁶ Anthony Giddens. *Modernybė ir asmens tapatumas*. – Vilnius: Pradai, 2000, p. 230–231.